

کنگره هم غیرمستقیم در جهت فقه مقارن و تقریب مذاهب اثرات مثبت فراوانی داشت.

◀ از تعامل آیت‌الله واعظ‌زاده با علمای اسلام در دیگر کشورها بگویید.

ایشان ۸ ماه با خانواده به مصر رفت و با علما و استادان مصر حشر و نشر داشت و ایده‌های فراوانی از آنها گرفت و راجع به اهل بیت مقاله‌ای نوشت. ایشان وقتی علاقه فراوان مصریان به اهل بیت را مشاهده کردند، به ایده‌های جالبی دست یافتند و بیان کردند که اهل بیت منحصر به شیعه نیست، بلکه جهان اسلام به اهل بیت علاقه‌مند هستند و اگر در گذشته افرادی به عنوان خوارج و ناصبی به وجود آمدند، اکنون دیگر از بین رفته‌اند و در حال حاضر اغلب مسلمانان جهان، مخصوصاً مصری‌ها، عاشق اهل بیت‌اند. خلاصه ایشان این موضوعات را خیلی جالب مطرح می‌کردند.

◀ زیست فرهنگی ایشان را توضیح دهید.

وقتی در تهران تشکیل مجمع جهانی تقریب مطرح شد، ایشان فعالیت‌های خود را آغاز و ابتدا تمام مجلات پراکنده رساله‌الاسلام مصر را جمع‌آوری کرد. تمام شماره‌های این مجله پراکنده بود و هیچ‌جا دوره کامل آن را نداشت. حتی در مصر هم این دوره‌ها کامل نبود. ایشان با زحمت فراوان همه شماره‌ها را از جاهای مختلف جمع‌آوری و یکجا چاپ کرد. جمع‌آوری این دوره‌ها کار بسیار مهمی بود، زیرا این مقالات را ۲۰ نفر از بزرگ‌ترین شخصیت‌های جهان اسلام نوشته و همه مقالات کاملاً علمی بودند و هنوز هم کاملاً نو و تازه هستند. چاپ این مقالات یکی از کارهای بسیار مهم آیت‌الله واعظ‌زاده بود.

از طرف دیگر، آیت‌الله بروجردی تفسیر مجمع‌البیان طبرسی را برای علمای الأزهر مصر، مخصوصاً شیخ عبدالمجید سلیم، که آن موقع شیخ الأزهر بود، فرستاد. شیخ الأزهر وقتی تفسیر مجمع‌البیان را خواند، متوجه شد که به طرز عجیبی در این کتاب تمام آرا و نظریات همه مذاهب در تفسیر آیات قرآن آمده

است. ایشان برای آیت‌الله بروجردی نوشتند که من پیشنهاد می‌کنم تفسیر مجمع‌البیان به عنوان بهترین تفسیر جهان اسلام در مصر چاپ شود. ۳ نفر از علمای بزرگ الأزهر یکی شیخ عبدالمجید سلیم، یکی فرزند شیخ عبدالمجید سلیم و دیگری شیخ محمد مدنی، پاورقی‌های بسیار جالبی بر این تفسیر نوشتند و مقدمه بسیار عالی و تاریخی شیخ محمود شلتوت و شیخ محمد تقی قمی را بر این تفسیر افزودند به انضمام آنچه که شیخ عبدالمجید سلیم پیشنهاد داده بود و این تفسیر به بهترین وجه چاپ شد. آقای قمی به من گفتند هر قسمت این تفسیر که حروفچینی می‌شد، ۶ بار غلط‌گیری می‌شد و شاید کم‌غلط‌ترین چاپ‌های مجمع‌البیان همین کتابی باشد که در مصر چاپ شده است.

خلاصه این تفسیر چاپ شد و دیدم که آرا و نظریات مذاهب مختلف چقدر به هم نزدیک است و همه آرا در آن جمع است. درهرحال، یکی از کارهای مهم ایشان این بود که این تفسیر را در ۱۰ جلد به بهترین وجه در اینجا تجدیدچاپ کردند. کار فوق‌العاده‌ای بود. همچنین کتاب دیگری که آیت‌الله بروجردی به آیت‌الله اشنوه‌ای دستور داده بود روی آن کار کند، کتاب حدیث تقلین بود. بعد از به دست‌آوردن اسناد این حدیث آن را برای چاپ در دارالتقریب به قاهره فرستادند که در آنجا منتشر شد و ایشان هم نسخه‌ای از آن را چاپ کردند و این به نوبه خود خیلی جالب بود.

◀ شما برای کارهای تقریب چندین سفر همراه ایشان بودید. درباره این سفرها کمی برابمان می‌گویید.

گذشته از اینکه بنده عضو شورای عالی مجمع جهانی تقریب بودم، من را به‌عنوان معاون بین‌الملل مجمع هم انتخاب کردند. در این ایام، ما با آیت‌الله واعظ‌زاده برای شرکت در سمیناری درباره حقوق در اسلام به اردن رفتیم. شخصیت‌های مهمی مثل آقای دکتر رمضان بوطی و مفتی عمان آقای خلیلی و همچنین آقای دکتر درینی، آقای سیدفاضل میلانی، آقای دکتر

